

Література

1. Гайдукевич К. А. Морально-естетичні цінності в духовній культурі сучасної української молоді сім'ї : автореф. дис... канд. культурології: 26.00.01 / К. А. Гайдукевич; Київ. нац. ун-т культури і мистец. К., 2011. 19 с.

2. Франкл В. Людина у пошуках справжнього сенсу. Психолог у канцтаборі. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2020. 160 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-348-7-17>

СУЧАСНЕ ПРОТИСТОЯННЯ РАЦІОНАЛЬНОЇ ТА ІРРАЦІОНАЛЬНОЇ ФОРМИ ВІРИ

Облова Л. А.

*кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії*

*Навчально-науковий інститут філософії та освітньої політики
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна*

В ХХ столітті спостерігається підйом гуманізму. А вже ХХІ століття піднімає питання про падіння гуманізму. Ю. Харарі аналізує історію людства і показує її реконструкцією гуманізму [1, 2]. Стає зрозумілим, що розбрат, ворожнечу не подолати і діяння приниження гідності людини перемогли. Пацифізм приречений.

В той самий час ХХІ століття все ж таки розвивається в покладанні на новий гуманізм. І в переконання представляє різні його проявлення. Попри розбіжні погляди на способи твердження особистісного, гуманісти різного спрямування шукають саме такий вияв людинолюбства, який міг би об'єднати всі існуючі типи гуманізму. Все ж таки не прийти до його остаточного кінця. Їх запитуванням активується те, що може беззаперечно єднати? Яку інстанцію можна взяти як вихідну, за рахунок якої думка і вчинок стають гуманними?

Коли проаналізувати сучасні прояви нового гуманізму і співвіднести кожний з класичним гуманізмом, то спільним виявляється наполеглива боротьба з релігією. Для гуманістів є очевидністю настирна заміна релігії новим нагальним і ефективним началом. Ще неможливо не помітити, що всіх гуманістів єднає ідея всезагальної

рівності з постійним виходом на думку, що реалізація такої можлива в умовах виділення домінуючої цінності, людини, народу.

Отже, повстає питання чи продуктивним в процесі гуманізації суспільства є відмова від релігії і визнання домінуючого рятівним щодо збереження особистісного і гідного людини.

Так, наприклад, представники «третього гуманізму» наполягають на можливості тільки однієї культури – тієї яка була сформована в класичній Античності. Вони вважають, що звернення до вічних взірців антики є вірним через їх домінування над всіма існуючими. При цьому, справа не в тому, що у Античності є перевага над іншими культурами, а в тому, що нею задається межа. Історичний досвід доводить, що всі наступні культури в своєму максимальному досягненні відповідали Античності. А частіше не дотягували до її формоутворення.

Саме тому В. Єгер, проповідуючи ідею «Третього гуманізму» наполягає на поверненні до Античності з відмовою від заміни її наукоподібними методологія [4, 5]. Ним робиться ставка на міф, а достовірне знання відчується.

Проте, представники еволюційного гуманізму бачать в такій позиції гарантію загибелі гуманітарного знання і, відповідно, дегуманізацію людства. Саме вони помічають в зверненні до вічних взірців, до єднання вічності і вічного кризу духовного положення суспільства. Відтак ними активується причина (починається все ще з Ульріха фон Гуттена) гуманістів до відмови від релігії. Коли Ю. Харарі аналізує сутність еволюційного гуманізму, то передусім він показує, що притиск релігії виправдовується необхідністю покладання на кращого серед людей, народів і культур. Але, повторюю, Античність кращою не визнається. Перевагу має той, хто вносить більший вклад в усвідомлення істинної природи людини і можливості подолати розбрат на підставах сильного в мислячій сутності.

Ось таким сильним, в колі еволюційного гуманізму визнається наука, мистецтво і філософія. Головна аргументація полягає в акценті на можливості цих трьох сфер взаємодіяти з технічним прогресом. І розвиватися не через утиск людської гідності, а через її вивільнення.

Сьогодні серед представників еволюційного гуманізму приваблює увагу не його засновник – Дж. Гакслі [3], а послідовник – М. Шмідт-Саломон, який в 2006 році видає «Маніфест еволюційного гуманізму» [9]. Саме він говорить про належну роль науки, мистецтва і філософії у перемозі над релігією і побудові реалістичного гуманізму. Особливим в розмислах Шмідта-Саломона є категорична відмова не стільки від певних недоліків релігії, як від неї як такої, з її прив'язкою до віри. При цьому, що цікаво, мислитель все ж таки залишає авторитет

раціональної віри. Переконає і її силі збереження гуманізації людства. Це відбувається через його розробку альтернативної «світської релігії» як істинної єдності кожної людини.

Таким чином проявляється протистояння форм віри. І класично, якщо раціональній формі віри віддається перевага, то по інший бік опиняється ірраціональна форма віри. Людство таке протистояння вже переживало, але сьогодні виникає враження, що досвід не здобули і є потреба все знову повторити. В сучасному вигляді це повстає як те, що є рятівна і згубна віра. Зрозуміло, що знову ж таки руйнує людство догматик. Через те, що схильний приймати імперативи як священні і тим самим перешкоджати прогресу. Через надчуттєву і поза логічну аргументацію ірраціонально віруюча людина, в кращому випадку блокує можливість дискусії і взаєморозуміння, а в гіршому випадку, породжує конфлікти і ворожнечу. Шмідт-Саломон вважає, що раціонально віруюча людина, знає про власну обмеженість, тому що вона покладається на емпірію та наукові методи логіки [8. s. 37]. А це є критерієм переваги і домінування над догматиком.

Аргумент переконливий, проте не зрозуміло, як бути з філософською формою віри. Беручи до уваги те, що філософія визнається Шмідтом-Саломоном однією з вагомих сфер в боротьбі з релігією і побудові «світської релігії». Якщо виходити з настанов еволюційного гуманіста, то виходить, що філософські віруюча людина – це натуралістично віруюча людина, яка все пояснює раціонально, а значить на підставах предметного знання. Тому розуміє релігійне творіння людини, а значить тим, що можна переглядати, удосконалювати чи відкидати. Таке розуміння вагоме, проте для сцієнтичної моделі віри. І перш за все, коли відкинути ідею К. Ясперса про те, що філософська віра, яка дійсно є досвідом свободи і тому всезагальним актом, не зосереджується на відносному збагненні. Наприклад, не бере за критерій визнання Бога «уявним альфа самцем» [8, s. 300]. Але не стане і відкидати таке припущення. Філософська віра узгоджує всі без виключень раціональні моменти, об'єднуючи і повертаючи їх в Абсолют [6, 7]. Тому що її підстава буттєва. Відповідно, не особистісний інтерес і виправданість дій предметним керує філософсько-віруючою людиною, а несуперечлива єдність раціонального та ірраціонального.

Таким чином, сучасник, який сповідує норми еволюційного гуманізму, змушений або відвернутися від автора поняття філософської віри і попри волю філософсько-віруючої людини приписати їй тільки раціональну (змістовну) участь або визнати, що роль філософсько-віруючої людини в становленні етики еволюційного гуманізму не інакше як забезпечування конфлікту інтересів. Адже ірраціональний

бік і об'єднання з іншим на підставі Абсолюту нікуди не щезає. Втримує свій авторитет і вносить розрив у виключність раціональної форми віри. Тому питання про відкриті перспективи еволюційного гуманізму для філософсько-віруючої людини скоріше удавані. Тому ціннісний орієнтир М.Шмідта-Саломона на невичерпні можливості людини і її удосконалення на підставах розуму більше зосереджений на науці та мистецтві. Проте, суперечність філософії. Тому, справді, веде до реконструкції гуманізму і ризикує з часом звершити свою мораль дегуманізацією суспільства.

Література

1. Харарі Ю. Н. Homo Deus. За лаштунками майбутнього / пер. з англ. О. Дем'янчука. Київ : Book Chef. 2018. 512 с.
2. Харарі Ю. Н. Sapiens. Людина розумна. Коротка історія людства. Київ : Book Chef. 2021. 544 с.
3. Huxley J. *Essays of a Humanist* NY: Harper & Row. First Edition. 1964. 288 p.
4. Jaeger W. *Classical Philology and Humanism. Transactions and Proceedings of the American Philological Association.* 67, 1936. P. 363–374.
5. Jaeger W. *Die Erziehung des politischen Menschen und die Antike. Volk im Werden.* 1, 1933. P. 43–48. (In German).
6. Jaspers K. *Der philosophische Glaube angesichts der Offenbarung.* München : R. Piper & Co. Verlag 1962. 8–13. Tausend 1963.
7. Jaspers K. *Der philosophische Glaube.* 7. Auflage. München : R. Piper & Co. Verlag 1981.
8. Schmidt-Salomon M. *Manifest des evolutionären Humanismus. Plädoyer für eine zeitgemäße Leitkultur.* Aschaffenburg Alibri-Verl. 2006. 196 s.